

Stichting Papua Erfgoed
www.papuaerfgoed.org

Contact : Witte Rozenstraat 45 D, 2311 XT Leiden
Tel. 06 244 81 802 info@papuaerfgoed.org

IBAN NL94 RABO 012 211 81 62
KvK. 54785545

Donaties

Uw bijdrage kunt u overmaken
op Rabobank IBAN nr
NL94 RABO 0122 1181 62
t.n.v. St. Papua Erfgoed,
Leiden
o.v.v. • 'gift' of 'donatie'
**Wij kunnen u ook adviseren
over periodieke schenkingen
en/of erfstellingen of legaten.**

Comité van Aanbeveling

Dr. Anna-Karina Hermkens
Postdoctoral research fellow
Australian National University
en Macquarie University,
Sydney

Prof.dr. Suzan Legêne
Hoogleraar politieke
geschiedenis, Vrije
Universiteit Amsterdam,
Voorzitter werkgroep cultuur,
Nationale UNESCO Commissie
en oud-hoofd museale zaken,
Tropenmuseum Amsterdam

Prof.dr. Pamela Pattynama
Bijzonder hoogleraar Indische
literatuur en cultuur,
Universiteit van Amsterdam

Drs. Vien Sawor,
vm. hoofdredacteur West
Papua Courier,
bid manager

Dr. Jaap Timmer
Senior lecturer Anthropology
Macquarie University, Sydney

Drs. Dirk Vlasblom journalist
NRC Handelsblad,
antropoloog en historicus
m.b.t. Papua

Dhr. Joop van Zijl radio- en
televisiejournalist, o.a.
Redactie NOS

Pace Nieuws

Onze voorzitter Feije Duim reisde naar Papua en kwam met veel verhalen terug. Hij kon aan het Loka Budaya Museum van de UNCEN een mooie kralenrok, van zo'n 70 jaar oud, overhandigen.

We blikken terug op de geslaagde workshop voor jonge curatoren die in augustus plaatsvond en eindigde met bijzondere voorstellingen. Een van de presentaties ging over de verdwijnende cultuur van *Noken* en *Tomang*. De mythe *Fun Gem*, ooit beschreven door F.C. Kamma, wordt door Feije Duim aan ons voorgesteld als voorbeeld van Melanesische mythen van gelijke strekking. We kijken naar het Asmat Museum in Agats en de samenwerking met RUG Groningen. En we kijken vooruit naar het bezoek van enkele curatoren aan Nederland in 2025. De boek aankondiging betreft *Huishouden in Nieuw-Guinea*.

Veel leesplezier.

Voorwerp met bijzondere waarde

Ik ga op reis en neem mee....

Van medio september tot eind oktober ging onze voorzitter, Feije Duim, met zijn vrouw Lieske, terug naar Indonesië. Na een reis over Java werd bijna een maand Papua doorkruist: van Sorong tot Jayapura, en van Manokwari tot Timika en Agats. Een ideale gelegenheid om oude contacten aan te halen en nieuwe te smeden. Uiteraard werd het Loka Budaya Museum aan de Cendrawasih Universiteit bezocht. En hij kwam niet met lege handen. Een recente schenking aan Papua Erfgoed ging in de koffer mee. Een kralenrok uit Serui uit de jaren vijftig van de vorige eeuw met vooroudermotieven.

Oproep aan kandidaten

Curator workshop

Van 5-17 augustus vond in het Museum Loka Budaya van de Cendrawasih Universiteit in Abepura de workshop voor jonge Papua curatoren plaats. Het is één van de twee geplande activiteiten binnen de MoU

die Papua Erfgoed met de Universiteit sloot.

Uit maar liefst 87 kandidaten kozen de beide facilitators Ayos Purwoaji en Enrico Yory Kondologit er twaalf uit die aanwezig konden zijn. Zij vertegenwoordigen gezamenlijk de zes culturele gebieden van Tanah Papua waar provinciale musea zijn of de komende jaren tot stand worden gebracht. Niet alleen werd zo behoorlijk wat culturele diversiteit aangetrokken, maar ook hun opleidingen verschilden aanzienlijk.

In de workshop kwamen iedere dag gastsprekers met expertise in hun vakgebied van cultuur, collectievorming, kunst, object-onderzoek, presentatie, performance en dergelijke langs om kennis over te dragen en met de deelnemers in gesprek te gaan. Twee mensen van Berkeley University van een uitwisselingsprogramma van Tracing Patterns Foundation waren ter plekke, het Kunst en Cultuur Instituut van Tanah Papua leverde een bijdrage, evenals iemand van de Architecten vereniging. De dienst Cultuur en Toerisme van de provincie Papua en diverse mensen van de afdeling Antropologie van de Universiteit deelden hun kennis. Tot slot leverde ook Yoikatra een bijdrage, dat is een instelling in Papua gericht op archief en documentatie van de Papua cultuur. Kortom aan goede input was geen gebrek in deze intensieve workshop.

De workshop werd afgesloten met presentaties door de deelnemers, waarbij de opdracht was in woord, beeld, geluid en performance 'dode cultuur objecten' levendig te presenteren in hun functie van vroeger en nu. Een museum moet boeien. Deze tentoonstellingen en performances waren van 16-23 augustus in het Museum te bewonderen en vormden ook voor de

deelnemers een waar hoogtepunt na twaalf dagen studie en interactie.

Noken – draagnet Baliem vallei

Noken en Tomang

Een van de projecten die de deelnemers presenteerden ging over fijne gevlochten draagnetten en tassen gemaakt van organisch materiaal. De *noken*, het draagnet van bastvezel of vezel van de orchideeplant, is over heel Papua bekend zo legden Emilie Mansoben uit het Mamta/Tabi gebied rond Jayapura en Abraham Martinus Gewab uit het Bomberai cultuurgebied in het westen van Tanah Papua in hun gezamenlijk project uit. Op 4 december 2012 werd de *noken* door de UNESCO tot traditioneel handwerk product en wereld cultureel erfgoed verklaart. De *Tomang* is vooral in Fak-Fak te vinden als vlechtwerk van pandan blad met een touw van boombast als hengel. Tegenwoordig worden de *noken* veelal van nylon garens gemaakt, welke vele kleuren kunnen hebben. Dit wordt mede in de hand gewerkt door sociale verandering die steeds meer afstand met de natuur veroorzaakt. Het bos wijkt voor wonen en plantagebouw, waardoor het originele materiaal steeds moeilijker verkrijgbaar wordt. Met het verdwijnen ervan

gaat ook de kennis van het vervaardigen van *noken* en *tomang* verloren, zo stellen deze jongeren. *Noken* worden voornamelijk door vrouwen vervaardigd, hoewel er ook stammen zijn waar dit als mannenwerk geldt. De functies van de *noken* zijn het vervoeren van van alles en nog wat, van de opbrengst van het veld tot aan het dragen van een baby of een *babi* of varkentje. In sommige culturen maken de *noken* deel uit van de bruidsschat en vormen ze symbolen van vrede en voorspoed voor de bevolking.

Het doel van de *noken* en *tomang* expositie was om een oproep te doen om deze traditionele voorwerpen als deel van de eigen culturele identiteit van de Papua te bewaren en in stand te houden.

Fun Gem, fundamentele mythe - Roon/Raja Empat

F.C.Kamma, Dit wonderlijke werk, Raad voor de Zending NHK, Oegstgeest 1977. deel 2, blz. 428)

Fun Gem stierf en vertrok naar het land van de doden. In die tijd was er nog een weg tussen het land van de levenden en dat van de zielen. De weduwe van Fun Gem trok in haar verdriet over die verbindingsweg naar het land van de doden om zich samen met haar zoontje te herenigen met haar man. Onderweg vertelden mensen haar om alsmaar rechtuit te gaan. Een paar mannen, bezig aan het uithakken van een prauw in het bos, vertelden: "...als je maar rechtuit loopt, kom je aan een strand. Daar staan twee huizen. Pas op dat je in het goede huis klimt. Het ene is van hout. Klim je daar in dan kom je in een groot vuur terecht. Het andere staat op gouden palen en heeft een gouden ladder. Daar vindt je Fun Gem." Zo gebeurt het en ze vinden Fun Gem in het

huis met de gouden palen en de gouden ladder.

's Avonds zegt Fun Gem dat hij die nacht gaat vissen om voor eten te zorgen. "Gaan jullie maar slapen. Maar denk erom: als het koud wordt, mag je niet bewegen. Blijf liggen. Maak geen vuur. Pas op, ik heb jullie gewaar-schuwd."

Fun Gem pakt zijn visgerei, stapt in de prauw en vaart weg. De vrouw en haar zoontje gaan slapen. Het wordt stikdonker en midden in de nacht ook heel koud. De vrouw rilt. Ze gaat rechtop zitten en ze ziet ergens in het huis nog een kooltje vuur gloeien. Ze vergeet wat Fun Gem heeft gezegd, kruipt er heen en grijpt naar het kleine gloeiende kooltje, om daarmee het vuur weer op te rakelen.

Maar het is geen gloeiend kooltje dat ze vastpakt. Het is het been van Insokokwawi, bewaakster van het land van de doden. Die slaakt een rauwe kreet, en jaagt de vrouw en het zoontje woedend, krijsend en tierend het huis uit. Ze vervloekt hen met de woorden: "Een vader zul je niet meer hebben. Een moeder zul je niet meer hebben. Broers of zusters zul je niet meer hebben."

De vrouw en haar zoontje schrikken. Ze vluchten het bos in, vallend en kruipend. Achter hen horen ze het geraas van vallende bomen. Zo gaat het tot ze het dorp van de levenden hebben bereikt. Vanaf die tijd is de weg naar het land van de doden, en dus naar de voorouders, afgesloten. Geen mens kan er meer gaan.

Deze en soortgelijke mythen vind je overal in Papua en in heel Melanesië. Ze verhalen hoe door dommigheid, onwetendheid of onnadenkendheid de verbinding tussen voorouders en levenden is verbroken. Daarmee verhalen ze hoe de levenden werden afgesneden van de bron van hun leven,

waardoor hun bestaan nu wordt getekend door ellende, in plaats van door het welzijn dat hen eigenlijk zou moeten toevallen. Door dit voorval (of andere die daarop lijken) leven mensen nu met honger, ziekte en geweld, los van de voorouders wier bescherming ze nu ontberen. Deze verhalen zijn traditioneel "heidense" zondevalverhalen, waarbij het paradijs verloren gaat, niet zozeer door schuld maar vooral door vloek (dus in dezelfde geest als in het Bijbelse zondevalverhaal). In het heilsdenken bij veel Melanesische volken spelen deze en soortgelijke verhalen over de teloorgang van de relatie met de voorouders, en daarmee de teloorgang van het geheim van het leven, een sleutelrol. Overal in Oceanië werden *cargocults* en messiaanse bewegingen op deze verhalen geënt in de gedachte: als we via ritueel de verbinding met de voorouders herstellen, dan hervinden we het geheim van het leven. Zeker aan het begin van het christendom in deze regio, gold dat ook voor de visie van velen op het christendom, als een nieuwe rituele weg naar het oude heil. Feije Duim, 2024.

Het Asmat museum en Agats en Groningen

Het Asmat museum in Agats is onderdeel van het Bisdom Agats. Curatoren Andreas Wahjoe en Rosa Dahlia, nodigden Feije en Lieske Duim uit om in oktober in Agats het Pokmen-kunst festival bij te wonen. Het is een kunstfestival voor de lokale bewoners, waarbij ze de strijd met elkaar aangaan wie de mooiste kunst kan maken. Maar ze verkopen ook kunst en handwerk (tassen, rokken, etc.) op de markt. Bovendien worden er op het festival openbare veilingen gehouden om grote stukken te verkopen aan hoogwaardigheidsbekleders, die tegen elkaar opbieden voor hun goede naam, ten gerieve van de kas van de Asmatse kunstenaars en hun dorpen. Het was echt een leuk feest met veel lokale muziek, dansen en lekkernijen. Bijna geen toerist te zien. Andreas en Rosa organiseerden het festival. Het was een feest om hen te leren kennen, zo betrokken als zij zijn bij het wel en wee, en de creatieve vormgeving, van de Asmatse dorpelingen.

In Groningen ligt in de kelders van het universiteitsmuseum de etnologische collectie Van Baaren, met veel artefacten uit Sepik en Asmat. Andrew Irving van de faculteit Religie, Cultuur en Maatschappij van de RUG houdt jaarlijks een module voor aankomende museale curatoren over Cultureel Erfgoed en Religie, waarbij deze collectie als uitgangspunt dient. In januari had Feije daar een lezing gegeven, intussen is Andreas Wahjoe - via een internet-sessie - daarbij betrokken. Rosa Dahlia is getrouwd met Andreas Wahjoe en komt voor een wintercursus van het Wereldmuseum in januari naar Nederland. Andreas komt mee – mede dankzij de broeders Franciscanen - en zal dan zeker ook Andrew en

de RUG bezoeken, en Feije gaat dan natuurlijk mee.

Andreas en Rosa komen ook naar de Papua Solidariteitsdag op 1 februari 2025. Die gaat over Papuakunst als vreedzaam verzet en bron van kracht. Ook Dicky Takndare, kunstenaar & oprichter van het Papua Kunstenaars Collectief UDEIDO komt. Hij studeert op dit moment in Nederland. Hier komen traditionele en hedendaagse Papua kunst bij elkaar. Ook zullen Andreas en Rosa in januari-februari een introductieprogramma volgen dat wordt georganiseerd door PACE samen met haar oud-voorzitter Nancy Jouwe.

Vervolg programma samenwerking PACE en Museum UNCEN

Over de samenwerking PACE en Loka Budaya UNCEN schreven we vorige keer. En in deze aflevering kunt u over de cursus voor Erfgoedcuratoren lezen.

De cursus was de start van een langdurig samenwerkingsprogramma tussen PACE en het museum Loka Budaya van de Paradijsvogel-Universiteit in Jayapura, waar ook het Asmat Museum in Agats en de UNIPA (Papua Universiteit) in Manokwari bij betrokken zijn. Doel van de samenwerking is onder andere om binnen een periode van vijf jaar de collectie van artefacten uit Nederlandse privé collecties die wordt beheerd door PACE te repatriëren naar West Papua. Dat vergt, mensen, opleiding, infrastructuur en een netwerk van relaties over de zes

nieuwe provincies van Papua heen. De politieke wind daarvoor lijkt op dit moment gunstig in Papua/Indonesië. De relaties met de diverse instanties komen langzaam maar zeker van de grond. In Nederland wordt gewerkt aan kennismakings- en introductieprogramma's voor de deelnemers uit Papua in 2025, in samenwerking met Nancy Jouwe van Pressing Matters, een organisatie waarin wordt samengewerkt met de Papua Gemeenschap in Nederland, met de Nederlandse Musea (Wereldmuseum) en met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, waar de collectie van PACE voor een periode van vijf jaar veilig ligt opgeslagen.

De Nieuwsbrief liever digitaal in plaats van per post ?

Wanneer u voortaan de Nieuwsbrief liever per email wilt ontvangen, laat het ons weten: Email van de redactie is huublems81@gmail.com

Draag ook bij aan het repatriëren van Papua Erfgoed naar de Musea in Tanah Papua!

U las al dat het streven van Papua Erfgoed is om de collectie van ca. 2000 artefacten binnen vijf jaar naar Papua terug te brengen als daarvoor de Museale infrastructuur toereikend zal zijn. Daarvoor zal behoorlijk geld nodig zijn. Wilt u hieraan uw steentje bijdragen. Doneer dan met vermelding 'Terug naar Papua'.

Boeken

Mak, Geertje A 2024

'Huishouden in Nieuw-Guinea' Zending en het kolonialisme van goede bedoelingen

ISBN-9 789-46-45644-1-9

Zutphen, Walburg Pers 336 p

Halverwege de negentiende eeuw streek een groep idealistische protestantse zendingsechtparen neer in Nieuw-Guinea. Hier – aan een kust van eilandjes, mangrovebossen en tropische wouden – probeerden zij lokale Papoeavolken te beschaven en te bekeren. Ze begonnen huizen te bouwen, met gordijntjes voor de ramen, bijbelplaten aan de muur en een orgeltje om bij te zingen. Daar kwamen de Papoeakinderen terecht, die uit (lokale) slavernij werden gekocht en heropgevoed. Huishouden in Nieuw-Guinea vertrekt vanuit de vragen die deze kinderen oproepen. Het belicht de vele facetten van dit koloniale heropvoedingsproject – van naaikransjes tot tabaksplantages, schedelmeting tot collectebus, handel in paradijsvogels tot huwelijkspolitiek. Tegelijkertijd brandt de vraag, hoe Papoea's op de 'goede bedoelingen' van deze witte vreemdelingen reageerden. Waar mogelijk krabt dit boek de vrome laklaag van de zendingsbronnen af om de stemmen en perspectieven van Papoea's te ontwaren. Eén ding staat vast: Papoea's lieten zich niet zomaar huishouden.

